

מה עכשיו... חיי מין או מלכות השמיים?

הלובי - מקום לאמנות

אוצרות: אורית מור וחנה קופלר

אמנים משתתפים: ולרי אייזנברג, יורי אלברט, סרגיי בונקוב, איסמעיל גלין, ארקדי גרינמן, סשה גליצקי, מרים גמבורד, מיכאיל גרובמן, נטליה זורבובה, לנה זיידל, עודד זיידל, ייבגני זילינסקי, אבדיי טר-אוגנין, בוריס יוחבץ, אנה לוקשבסקי, ויסלב מיצין, טנור סוסטר, סשה סוקולוב, ויקטוריה סמוליבה, פבל פפרשטיין, זויה צ'רקסקי-נאדי, נטליה קוזנצובה, אלכסנדר קוסולפוב, ז'ק קטמור, ולרי קנבין, ואדים קרוגליקוב, רועי רוזן, אלכסנדר שבורוב, סבטלנה שובאייבה.

"מזדיינים" היא הכותרת שהעניק מיכאל גרובמן (1) למקבץ עבודות מיוחד של אמנים בני זמננו, ובו כ-100 רישומים וציורים, שמתוכו נבחרו העבודות לתערוכה זו. את המקבץ, השונה משאר אוספיו, הגה גרובמן לפני כשני עשורים. אז פנה לחבריו האמנים, מרביתם יוצאי ברית המועצות לשעבר ובהם אמנים הפועלים בישראל, רוסיה, אירופה וארצות הברית, והזמין מהם עבודות בנושא יחסי מין. ואכן, מרבית העבודות מתארות אקט מיני באופן מפורש. גם אמן מושגי כמו יורי אלברט, רושם במיומנות סצנה פיגורטיבית בשילוב עיפרון כאביזר מין/אף עץ ("פינוקיו"). על העבודה מופיע הכיתוב - "רשם" ("illustrator"), המוסיף ממד קונספטואלי ומחויך, המתייחס לעצם פעולת הרישום. בעבודה "זיווגים" של גרובמן עצמו, לעומת זאת, נראה אקט מיני של מפלצות פנטסטיות, הלקוח מעולמות סוריאליסטים, אלה חוזרות בעבודותיו ומצוירות על גבי נייר "טפט" (כדברי גרובמן: "גם להם מגיע סקס").

ככלל, יחסם של האמנים לבקשתו של גרובמן לצייר "מזדיינים" הוא במידה רבה אינטימי והומוריסטי. ואכן, מהעבודות עולה תחושת קלילות, המלווה באזכורים תרבותיים, אחדות מהעבודות הן מעין "בדיחה פרטית", או מחווה ישירה לעצם הבקשה. כך, בעבודה של אלכסנדר שבורוב מצוטטים דימויים מצויריו של גרובמן, והכיתוב על העבודה הוא "גרובמן על רקע זיון".

גלגולו העכשווי של הסגנון הריאליסטי, שכמה מהאמנים יוצאי ברית המועצות חוזרים אליו, מקבל בעבודות רבות תפנית משעשעת. כמו בעבודות של נטליה קוזנצובה, האירוניה נובעת מתיאור הסקס כמעשה בנאלי יומיומי, כזה שאינו רומנטי ואף לא ארוטי. הסצנות מלוות באלמנטים ביתיים, כמו חיות מחמד הצופות בסיטואציה, וחפצים כדוגמת טלוויזיה, מחשב, ספר או פחית בירה, המדגישים ומגחיכים את הטריטוריות של הסצנה הדומסטית השגרתית.

הטקסט המלווה כמה מהעבודות מוסיף לממד האילוסטרטיבי והקומי של ההתרחשות. זהו הדהוד לשימוש בטקסט בציורי האוונגרד משנות ה-20 וגלגוליו המאוחרים, למסורת ציורי הפרזות והאיור. ברישום של ארקדי גרינמן, למשל, מתואר זוג מקיים יחסי מין. מבטו של הצופה מופנה אל הגבר, ואילו האישה שרועה תחתיו, כמעט בלתי נראית. הגבר מרכיב משקפיים, ומעל ראשו הכותרת המשעשעת: "איש חשוב מאוד". בעבודה אחרת, של ויקטוריה סמוליבה, נכתב ליד הסצנה: "איפה שמת את חוברות הפורנו שלי? חיפשתי חצי יום ולא מצאתי".

את הגישה הישירה, הבוטה לעיתים, בעבודות, אפשר לזקוף להזמנה של גרובמן. זו הוגדרה באמצעות המילה "מזדיינים", המעניקה הקשר מסוים לתפיסת המין (מתריס, מעין קללה, שאינו קשור לאהבה או לרומנטיקה) ומאפשרת לכאורה חופש ביטוי נטול עכבות ותקינות פוליטית. עם זאת, על רקע האחידות ההטרסקסואלית של הזוגות, יוצאת דופן העבודה המושגית של סבטלנה שובאייבה, שהייתה בעברה חברה בהרכב הפאנק-רוק הרוסי "פוסי ריוט", הפועל זה כעשור ויוצר מיצגי מחאה כנגד שלטון פוטיין. בעבודה נראות שלוש צורות גיאומטריות באדום ובשחור. לכל אחת מהן נוסף איבר מין זכרי, החודר את הצורה הבאה במעין תצרף - "פאזל ארוטי", כפי שנקראת היצירה. ההפשטה הגיאומטרית אולי מזכירה את הריבוע השחור והנשגב של אמן הרוסי קדימיר מלביץ', אלא שבאן "פאזל" של איברים זכריים מופשטים מציע אפשרות לסקס אחר, נשגב לא פחות. גרובמן מציג את מקבץ העבודות "מזדיינים" בחלל האמנות האלטרנטיבי "הלובי - מקום לאמנות". בחירה לא שגרתית זו ממחישה את אופיו החתרני, המשתקף גם באמנותו. הוא נע בחופשיות בין קטבים ויוצר חיבור ייחודי בין עולמות אינטלקטואליים ורוחניים ובין תכנים ארציים ויומיומיים, ממש כמו בשורה משירו המצוטט על עבודתה של נטליה קוזנצובה: "אז מה עכשיו, הנשמה או הזין? חיי מין או מלכות השמיים?"(2)

1. מיכאל גרובמן - משורר, אספן, תיאורטיקן ואמן פעיל המשתתף בתערוכות רבות בארץ ובעולם, נמנה עם הדמויות הבולטות בגל השני של האוונגרד בברית המועצות. בשנת 1976 ייסד בירושלים את קבוצת "לויתן". בימים אלה מוצגות עבודות מהאוסף שלו, לצד עבודות פרי יצירתו, בתערוכה "הניצחון על השמש - גלגולו של האוונגרד הרוסי" במוזיאון ישראל.

2. מתוך: גרובמן, מיכאל, "החרות מגיעה ערומה", מרוסית: לנה ועודד זיידל, תל אביב: קשב לשירה, 2013.

טקסט תערוכה: אורית מור

* *

את שכבת בין הסדינים
והקראתי לה שירים

זהו פושקין כמובן
שנודע אז כחרמן
אתיופי שלנו – גדול!
שזינו על ימיו ועל שמאל.

את מאד התגרות, התהפכת
את חיקת וצחקת ונפתחת

איבריו פרשת וזרקת
ורצית שתוך רגע אזור
שאקפץ במהירות הברק
ואחדר לתוכך אל הכוס

התחלקתי לשני חלקים
בין מצב שנוצר לשירים
והרגשתי שבוי ונקרע
בדילמה נצחית ארוה.

מה עכשו – הנשמה או הזין
חיי מין – או מלכות השמים?

סביזופרניה חדרה למחי
סביזופרניה חדרה לתוכי

מי יגיד לי ביצד אשתחרר
וכיצד את עצמי אחבר?